

Nyt fra historisk videnskab

NEKROLOGER

Albert Fabritius

17. maj 1905 – 14. marts 1976

Albert Fabritius' karriere var af de usædvanlige. Realeksamen 1922, derefter uddannelse i veksellerer- og bankiervirksomhed og fra 1928 selvstændig genealogisk virksomhed. Samtidig hermed fandt han tid til at tage studentereksamen fra kursus i 1933 og magisterkonferens i historie 1939. Samme år blev han bibliotekar ved Det kongelige Bibliotek og 1946 dr. phil. på en historisk afhandling. 1951–74 var han administrator for Det danske Sprog- og Litteraturselskab og fra 1958 tillige de kongelige ordeners historiograf.

Albert Fabritius' forfatterskab blev stort af omfang og vægtigt af indhold. Den trykte bibliografi over hans produktion omfatter 308 selvstændige værker og artikler samt 141 anmeldelser. Dertil kommer, at en del af numrene omfatter flere artikler, nemlig de 620 slægtsartikler han skrev til Dansk Biografisk Leksikon. Allerede med det første værk: »Familien Wellmanns Stamtavle« fra 1927 var der anslået et tema der skulle præge størsteparten af hans skriftlige arbejder: slægts- og personhistorie. Genrerne blev mange: kildeudgaver, registre, bibliografier, stater, vejledninger og kritiske studier. De formelle krav til systematik, nøjagtighed og præcision er opfyldt, men perspektivet er større end som så. Sammen med Harald Hatt udsendte Albert Fabritius i 1943 den inspirerende og bundsolide »Haandbog i Slægtsforskning« (3. udgave 1963). Her defineres slægtshistorie som »den videnskabelige udforskning af det enkelte menneskes personlige, legemlige og sjælelige forhold, samfundsmæssige stilling og livsskæbne, for så vidt dette beror på det enkelte menneskes afstamning«. Dermed er fremlagt et program der stiller meget store krav til slægtsforskerne men som også placerer denne videnskabelige disciplin centralt og giver den frugtbare opgaver. At ordene ikke var tomme, viser de 9 monumentale bind: »Lehnbaron Hans Berner Schilden Holstens Slægtebog«, som blev udsendt i årene 1940–70. Værkets hele anlæg, dets idérigdom og dets storslåede gennemførelse – ledsaget af mere end 3.000 illustrationer – vil stedse placere det i særklasse.

En anden linje i forfatterskabet understreger genealogiens betydning for den almindelige historie. Der går her en lige linje fra den demografiske detailstudie: »Danske Vaabenbrevsslægter« (i Historisk Tidsskrift, 1941) over »Indgiftet i den danske Højadel i det 17de Aarhundrede« (Festskrift til Knud Fabricius, 1945) til disputatsen: »Danmarks Riges Adel, dens tilgang og afgang 1536–1936« (1946). Her blev Gustav Bangs teorier om adelsslægternes uddøen endeligt gendrevet, og derved løstes et problem som længe havde stillet sig hindrende i vejen for en frugtbar udvikling af den adelshistoriske forskning. Samtidig indeholder bogen, med sin matrikel over den danske adels omfang gennem 400 år, et materiale, som har været til stor nytte for den senere forskning.

Et væsentligt moment i disse adelshistoriske studier er Albert Fabritius' klare forståelse for, at selve begrebet slægt – opfattet som de rene mandslinjer – slører vores blik for vigtige sammenhænge på tværs i samfundet. Interessen for at se samspillet mellem slægterne fremgår af arbejder som »Norsk-danske Slægtskabsforbindelser før og nu« (Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, 1946) og »Det københavnske bystyres slægtsforbindelser i ældre tid« (Historiske Meddelelser om København, 1950). Også her blev der brudt nye veje, idet Albert Fabritius i 1937 udsendte den første danske konsanguinitetstavle: »Hans Majestæt Kong Christian X og hans Slægtninge«. Denne kombination af ane- og stamtavler er særdeles arbejdskrævende, men er et vigtigt redskab til at placere personer og miljøer i deres rette sammenhæng. Konsanguinitetstavlen rummer rige muligheder for genealogien, demografien, kultur- og socialhistorien samt arvelighedsforskningen. 1958 fulgte endnu et arbejde af samme art: »Tre søskende von Haffners konsanguinitetstavle«. Der er herved åbnet nye muligheder for dansk genealogisk forskning.

Albert Fabritius blev medlem af bestyrelsen for Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie 1939, han var sekretær – og dermed redaktør af Personalhistorisk Tidsskrift 1948–53 og var selskabets formand 1957–66. Det var også en selvfølge at Fabritius blev redaktør af Danmarks Adels Aarvog (1940–73). Her har han publiceret adskillige stamtavler og et par skarpsindige og særdeles elegante genealogisk-heraldiske studier: »Det Sehestedske Gravgitter i Aarhus Domkirke« (1956) og »Breide-stenene og deres våbenproblemer« (1958–59).

Der blev imidlertid også trukket på hans store arbejdskraft fra anden side. Der kan nævnes historiske selskaber og institutioner som: Selskabet for Københavns Historie, Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg og Dansk historisk Fællesfond, men også en række andre faglige organisationer som bl. a.: Danmarks Biblioteksforening, Nordisk videnskabeligt Bibliotekarforbund og Dansk Magisterforening, hvor han var formand 1952–60, ligesom han 1955 var medstifter af og formand for Magistrernes Arbejdsløshedskasse. Og det var typisk for hans indsats på disse områder, at han som regel beklædte poster der var forbundet med arbejde: sekretær, medlem af forretningsudvalg, kasserer eller formand. Adskillige af disse hverv satte sig spor i Albert Fabritius' litterære produktion. For Personalhistorisk Selskab udarbejdede han de årlige navneregistre til Personalhistorisk Tidsskrift 1932–50, oversigten: »Dansk genealogisk Litteratur indtil 1830« (Personalhistorisk Tidsskrift, 1941) og den samlede indholdsfortegnelse til tidsskriftet 1930–45. Hans arbejde som bibliotekar affødte: »Det kongelige Biblioteks Embedsmænd og Funktionærer 1653–1943« (1943) og »Den danske Bibliotekarstand 1950« (s.m. Sven Houmøller); i sin Magisterforeningstid var han med til at redigere »Magister-Statens 1951«, og siden kom: »Det danske Sprog- og Litteraturselskab 1911–61, medlemmer og medarbejdere«.

Hver gang Albert Fabritius fik en ny arbejdsopgave, synes det at have været et behov for ham at skabe orden og oversigt ved at lave stater over forgængere og kolleger, registre, litteraturoversigter og bibliografier. Hans evner til at administrere og gennemføre værker af denne art viste sig også i hans redaktion af »Kongelig dansk Hof- og Statskalender« i årene 1962–72 og hans medvirken ved »Den danske Lægestand 1949–57«. Ved et par lejligheder har Fabritius fuldført arbejder som andre forskere er døde fra. Det gælder således Hugo Matthiessens: »Tjele« (1958) og ikke mindst H. U. Ramsing: »Københavns Ejendomme 1377–1728, Købmager Kvarter« (1962) og »Nørre kvarter« (1967). Enhver der kender lidt til Ramsings manuskript vil vide, at udgivelsen af disse to bind har været en meget tidkrævende og ikke særlig morsom opgave. Men særdeles nyttig.

Med til billedet af denne centrale skikkelse i dansk genealogi og personalhistorie hører også, at hans interesser strakte sig ud over disse felter. Det viste sig blandt andet i form af artikler og bøger om så forskellige emner som besættelsestidens illegale blade og bøger

(en bibliografi), Københavns handel, H. C. Andersens sommerglæder, Aage Hansens forfatterskab (igen en bibliografi) og medvirken til udgivelse af såvel Christian VIII's breve som kongens dagbøger og optegnelser. I denne sammenhæng skal også nævnes, at Albert Fabritius var formand for det filantropiske selskab Kjæden og kasserer for De samvirkende Blindeforeninger. Der blev tydeligvis ikke appelleret forgæves til hans ægte og varme hjælpsomhed. De mennesker, der kom i kontakt med Albert Fabritius, vil huske *den* og hans glade smil. Efter ham står et forfatterskab med soliditet og bredde – det har i væsentlig grad præget og højet dansk genealogisk forskning.

Knud Prange

Aksel Lassen

18.10.1909 – 4.9.1978

Aksel Lassen er født i Ribe i 1909 og blev student herfra i 1928. Efter at have fulgt forelæsninger i jura og statistik ved Københavns Universitet begyndte han en journalistisk løbebane ved de to vestjyske aviser, det radikale Sydvestjylland og venstrebladet Vestkysten. I en lang og urolig periode, nemlig fra 1935 til 1957, var han Kristeligt Dagblads ledende folketingsmedarbejder, en overordentlig vidende og politisk vagtsom observatør, der stod højagtelse om blandt kolleger og politikere. Den neutralt analyserende politiske reportage, som Aksel Lassen mestrede, blev under ansættelsen ved Danmarks Radio i årene 1953–62 ført frem til et kvalitetsniveau, bl. a. i den meget aflyttede folketingskronik, som radioen sendte om søndagen. Det var nok i nogen grad hensynet til helbredet og ønsket om mere at kunne hellige sig sin historiske forskning, der fik ham til at afvikle sin stilling som reporter og til at søge til Berlingske Tidende, hvor han siden 1962 gjorde fyldest som lederskribent og som anmelder af politisk og lokalhistorisk litteratur.

Sideløbende med sit journalistiske arbejde udfoldede Aksel Lassen en betydelig aktivitet som videnskabelig forfatter. Med udgangspunkt i sin egen hjemstavn beskrev han i flere bøger, hvordan svenskekrigenes vold og pestsygdomme influerede på befolkningsudviklingen i de følgende århundreder og dermed endnu på befolkningens lokalisering og vælgerkorpsets struktur helt op til vor tid. Aksel Lassens historiske forskning koncentrerede sig herigennem navnlig om to interessefelter, befolkningshistorien og studiet af valgstatistikken.

Inden for befolkningshistorien var Lassens første arbejde *Skæbneåret 1659*, der udkom i 1958. I denne undersøgelse omkring udbredelsen af pesten, som fulgte i hælene på de polske hjælpetropper under svenskekrigene og næsten lagde området mellem Ribe og Kolding øde, ydede Aksel Lassen noget af det bedste inden for sit historiske forfatterskab. Hans arkivalske sporsans, hans talfornemmelse, hans vilje til at gå i dybden og hans evne til at fremstille begivenhederne med journalistens øje for det dramatiske stof, er her lykkeligt forenet. Resultatet er blevet en fremstilling, der både fortæller god historie og bedre, end det hidtil er gjort, dokumenterer omfanget af befolkningskatastrofen, der fulgte med svenskekrigene.

Den demografiske historie var ligeledes genstand for hans meget omfattende studie *Fald og Fremgang*, der udkom 1965. Bogen er et forsøg på at få talmæssigt hold på og give en række kommentarer til befolkningsudviklingen i Danmark i hele den lange periode mellem 1645 og 1960. Videnskabeligt set er arbejdet navnlig værdifuldt ved, at den demografiske front skydes tilbage til tiden før 1735, hvilket ikke tidligere er gjort så solidt og konsekvent. Bogen er for hovedpartens vedkommende en materialesamling og en – i